

2. lekce: Dvojí tvář reality – první a druhé město

Anotace lekce

Lekce je založena na interpretaci dvou ukázek z románu Michala Ajvaze *Druhé město* a zaměřuje se na motiv prolínání realistického a fantastického světa. Prostřednictvím analýzy prostředí, postav, atmosféry a vypravěčské perspektivy žáci sledují, jak autor narušuje hranici mezi běžnou realitou Prahy a skrytým prostorem „druhého města“. První ukázka z prostředí bistra na Pohořelci pracuje s nenápadným znejistěním každodennosti a s ambivalentní charakteristikou postav, zatímco druhá ukázka z kapitoly *Na věži* rozvíjí motiv tajemného a nebezpečného prostoru druhého města prostřednictvím noční atmosféry, kontrastu světla a tmy a motivu hranice mezi známým a neznámým světem. Lekce vede žáky k interpretaci dvojí perspektivy, kterou román využívá — stejné postavy i prostory zde existují současně ve všední i fantastické podobě. Prostřednictvím práce s konkrétními textovými místy, porovnávání obou ukázek a reflexe žáci formulují vlastní interpretační hypotézy o významu druhého města a o možném autorském záměru. Lekce rozvíjí interpretační dovednosti, schopnost argumentovat pomocí konkrétních textových dokladů a vede žáky k uvědomění, že literatura může prostřednictvím imaginace a fantastických motivů zpochybňovat samozřejmost našeho vnímání reality.

Interpretační komentář k vybraným literárním ukázkám z díla

Obě ukázky z románu *Druhé město* velmi výrazně tematizují prolínání běžné reality a fantastického světa a současně ukazují princip dvojí perspektivy, na němž je Ajvazův román vystavěn. Autor zde neodděluje realistický a fantastický svět jako dvě zcela samostatné roviny, ale nechává je neustále pronikat jedna do druhé. Druhé město nevzniká mimo známou realitu, ale objevuje se přímo uvnitř běžného prostoru Prahy, v jejích ulicích, domech, hospodách nebo kostelech. Právě tím text vyvolává pocit nejistoty a znepokojení — čtenář si postupně přestává být jistý, kde končí známý svět a kde začíná jeho skrytá, nepojmenovatelná vrstva.

První ukázka pracuje ještě relativně nenápadně. Prostředí bistra na Pohořelci působí zcela obyčejně a realisticky: hosté jedí omelety, číšník se omlouvá za chlad a nabízí kremrole, dcera pomáhá s účty. Přesto se do této všední situace postupně dostává neklid a pocit skrytého nebezpečí. Vypravěč už ví, že číšník patří také do druhého města, a běžná komunikace se proto proměňuje v situaci plnou napětí. Postavy zde získávají dvojí podobu — v prvním městě působí civilně a přátelsky, zároveň však vypravěč tuší jejich jinou, skrytou identitu. Právě tato ambivalence je pro Ajvazův román typická: stejné osoby mohou existovat současně v několika rovinách reality a čtenář nikdy přesně neví, kterou podobu považovat za „skutečnou“.

Důležitou roli zde hraje také motiv pozvání do druhého města. Dcera číšníka vystupuje jako sympatická a trochu bezstarostná dívka, zároveň je však prostředníkem vstupu do tajemného prostoru. Fantastično zde ještě nevystupuje otevřeně, ale je pouze naznačeno — prostřednictvím atmosféry, vypravěčových představ a nejasného pocitu, že pod povrchem běžné reality existuje něco dalšího.

Druhá ukázka tento motiv výrazně rozvíjí a proměňuje. Prostor druhého města je zde spojen s nocí, tichem, prázdnotou a motivem hranice. Vypravěč vystupuje na věž chrámu svatého Mikuláše, kde postupně překračuje hranici mezi známým a neznámým světem. Velmi důležitá je práce se světlem a tmou: měsíční světlo, hvězdy a osvětlené části prostoru kontrastují s neproniknutelnou tmou, v níž číhá nebezpečí. Motiv hranice mezi světlem a stínem zde zároveň symbolizuje přechod mezi prvním a druhým městem, mezi bezpečnou realitou a prostorem, kde běžná pravidla přestávají platit.

Také postavy se zde výrazně proměňují. Dcera číšníka už nepůsobí bezstarostně a přátelsky, ale manipulativně, krutě a znepokojivě. Číšník se definitivně proměňuje v autoritativní postavu druhého města. Obě postavy přitom stále zůstávají propojené se svou běžnou podobou z první ukázky, což ještě posiluje pocit nejistoty. Druhé město tak není pouze fantastickým světem, ale jinou perspektivou na stejnou realitu — světem, v němž se odhalují skryté stránky prostoru, lidí i lidského vnímání.

Významná je rovněž filozofická rovina obou ukázek. Ajvaz naznačuje, že realita nemusí být jednoznačná, pevná a zcela poznatelná. Druhé město může symbolizovat imaginaci, nevědomí, potlačené vrstvy reality nebo obecně možnost vidět svět jinak než pouze racionálně. Fantastično zde proto neslouží jen jako prostředek vytváření podivnosti, ale jako způsob, jak narušit samozřejmost každodenního světa a otevřít otázku, zda skutečnost nevnímáme jen velmi omezeně. Literatura se tak stává prostorem, který umožňuje zhlédnout jiné možnosti reality a zpochybnit naše jistoty o světě i o nás samotných.

Časová dotace

45 min.

Klíčová slova

první a druhé město; dvojí perspektiva; motivy světla a tmy; hranice; proměna postav; interpretace literárního textu; čtenářské strategie

Cíle lekce

- Žák předvídá, čím by mohl být charakteristický časoprostor a postavy v prvním a druhém městě, aktivizuje svou imaginaci
- Žák porovná charakteristiku časoprostoru a postav v prvním a druhém městě
- Žák popíše použitou obraznost (kontrast tmy a světelných prvků a hranice tmy a světla) a reflektuje její význam a účinek na čtenáře
- Žák formuluje interpretační hypotézu k autorem použité dvojí perspektivě

Rámcově vzdělávací program

Gymnázia (RVP G)

Lekce je v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem pro gymnázia v oblasti vzdělávání Český jazyk a literatura, konkrétně v okruhu Literární komunikace.

RVP G uvádí, že žák:

„interpretuje literární text a diskutuje o jeho významu“ (RVP G, s. 14).

Tento výstup je v lekci naplňován porovnáváním dvou textových ukázek a formulováním interpretačních závěrů o vztahu mezi prvním a druhým městem, o proměně postav a o významu dvojí perspektivy. Žáci diskutují o tom, jak autor prostřednictvím kontrastu denního a nočního světa problematizuje stabilitu reality a jednoznačnost lidské identity.

RVP G dále uvádí, že žák:

„rozpozná významotvorné prvky textu a interpretuje jejich funkci“ (RVP G, s. 14).

Lekce tento výstup rozvíjí prostřednictvím analýzy motivů světla a tmy, hranice, proměny prostoru a kontrastu známého a neznámého. Žáci identifikují tyto prvky jako klíčové prostředky významové výstavby textu a interpretují jejich účinek na čtenáře i jejich vztah k tématu dvojí reality.

RVP G rovněž zdůrazňuje práci s literárními postavami:

„charakterizuje literární postavy a sleduje jejich proměny v textu“ (formulace v souladu s RVP G).

Tento výstup je naplňován srovnáváním postav číšníka a jeho dcery v odlišných kontextech prvního a druhého města. Žáci reflektují jejich ambivalentní charakter, proměnu rolí a rozdíl mezi tím, jak postavy působí v běžné realitě a v prostoru druhého města.

RVP G současně akcentuje práci s jazykem a kompozicí textu:

„uplatňuje při interpretaci znalosti o jazykových a kompozičních prostředcích literárního textu“ (RVP G, s. 14). Tento aspekt je v lekci rozvíjen analýzou obraznosti, kontrastu světla a tmy, motivu hranice a práce s perspektivou, které spoluutvářejí fantastickou a znepokojivou atmosféru textu.

Lekce dále rozvíjí klíčové kompetence, zejména:

- kompetenci komunikativní prostřednictvím formulování interpretačních hypotéz, argumentace a společné diskuse nad významem textu,
- kompetenci k řešení problémů prostřednictvím práce s významovou nejednoznačností textu a hledání různých interpretačních možností,
- kompetenci sociální a personální prostřednictvím sdílení různých čtenářských perspektiv a spolupráce při interpretačních aktivitách,
- kompetenci k učení prostřednictvím propojování čtenářské zkušenosti s interpretací literárního textu a reflexí různých způsobů zobrazování reality.

Lekce současně rozvíjí průřezové téma Osobnostní a sociální výchova, především v oblastech poznávání a rozvoje vlastní osobnosti, komunikace, imaginace a reflexe různých způsobů vnímání reality.

Lekce rovněž rozvíjí průřezové téma Mediální výchova prostřednictvím reflexe vztahu mezi realitou, fikcí a literárním zobrazením světa a prostřednictvím práce s různými perspektivami zobrazování skutečnosti.

Střední odborné vzdělávání (RVP SOŠ)

Lekce je současně v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem pro střední odborné vzdělávání (např. RVP 53–41–M/03) v oblasti Literatura a ostatní druhy umění a Práce s literárním textem.

RVP SOŠ uvádí, že žák:

„rozezná umělecký text od neuměleckého; vystihne charakteristické znaky různých literárních textů a rozdíly mezi nimi“ (RVP 53–41–M/03, s. 41).

Tento výstup je naplňován analýzou postav, prostředí, obraznosti a práce s fantastickými motivy ve dvou kontrastních ukázkách a jejich vzájemným porovnáváním.

RVP SOŠ dále uvádí, že žák:

„interpretuje text a diskutuje o jeho významu“ (RVP 53–41–M/03, s. 41).

Lekce tento výstup naplňuje prostřednictvím interpretace rozdílů mezi prvním a druhým městem, analýzy proměny postav a formulování interpretačních závěrů o významu dvojí perspektivy a o vztahu reality a fantastična.

RVP SOŠ rovněž zdůrazňuje čtenářskou zkušenost:

„vyjádří vlastní prožitky z recepce daných uměleckých děl“ (RVP 53–41–M/03, s. 41).

Tento výstup je realizován v reflexivní části lekce, kde žáci porovnávají své představy s textem, reflektují účinek kontrastu prvního a druhého města a formulují vlastní interpretační závěry.

Lekce dále rozvíjí schopnost:

- interpretovat literární text na základě porovnání různých perspektiv,
- formulovat vlastní čtenářskou odpověď,
- reflektovat vztah mezi realitou, fantastičnem a způsobem literárního zobrazování světa.

Současně rozvíjí klíčové kompetence, zejména:

- kompetenci komunikativní,
- kompetenci sociální a personální,
- kompetenci k řešení problémů,
- kompetenci k učení.

Lekce rovněž naplňuje průřezové téma Osobnostní a sociální výchova prostřednictvím reflexe různých způsobů vnímání reality, imaginace a lidské identity a Mediální výchova prostřednictvím reflexe vztahu mezi realitou, fikcí a uměleckým zobrazením světa.

Potřebné pomůcky:

- Pracovní list č. 2
- Fotografie chrámu svatého Mikuláše ve dne a v noci do fáze evokace (není nezbytně nutné)

Metodické instrukce k lekci

Evokace (10 minut)

Cílem evokační fáze je aktivovat imaginaci žáků a otevřít základní interpretační rámec lekce — kontrast mezi „prvním“ a „druhým“ městem. Žáci předvídají, jak by mohly oba světy vypadat, čím by se mohly lišit a jaké postavy by je mohly obývat.

Učitel představí název románu *Druhé město*. Pro podpoření imaginace je možné promítnout:

- obálku knihy,
- fotografie chrámu sv. Mikuláše ve dne a v noci,
- případně další vizuální podněty spojené s Prahou.

Žáci následně samostatně pracují s otázkami v pracovním listu:

- Jak by mohlo vypadat první a druhé město?
- Jaký by mohl být jejich časoprostor?
- Jaké postavy by se v nich mohly pohybovat?
- Čím by se oba světy mohly lišit?

Doporučený čas:

- 3 minuty individuální psaní,
- 1 minuta tiché reflexe vlastních poznámek,
- 2 minuty sdílení ve dvojicích,
- 3–4 minuty společná reflexe.

Možné řešení:

	První město	Druhé město
Prostředí	běžné, známé, realistické, každodenní, bezpečné, osvětlené, přehledné	tajemné, temné, skryté, nebezpečné, snové, proměnlivé, nepřehledné
Postavy	obyčejní lidé, předvídatelní, přátelští nebo neutrální, ukotvení v sociálních rolích	nejednoznačné, proměnlivé, znepokojivé, mohou být hroživé nebo ambivalentní

Metodická poznámka pro učitele

Cílem aktivity není správně „uhodnout“ podobu románového světa, ale otevřít imaginativní a symbolické uvažování. Žáci často spontánně vytvářejí kontrasty:

- známé / tajemné,
- bezpečné / nebezpečné,
- denní / noční,
- realistické / snové,
- přehledné / chaotické.

Tyto opozice je vhodné zapisovat na tabuli, protože se k nim bude možné vracet během interpretace obou ukázek.

Učitel může upozornit, že:

- oba světy nemusí být zcela oddělené,
- ale mohou se prolínat,
- a že stejné postavy či místa mohou v různých situacích působit odlišně.

Uvědomění (25 minut)

Aktivita 1 – Četba první ukázky: *Bistro na Pohořelci* (10 minut)

Cílem první části je sledovat charakteristiku postav číšníka a jeho dcery a uvědomit si kontrast mezi jejich běžnou podobou v prvním městě a skrytou rolí, kterou naznačuje vypravěčovo vnímání. Žáci si samostatně přečtou první ukázku — tiše nebo formou hlasitého čtení.

Poté pracují s otázkami v pracovním listu:

- Jak jsou charakterizovány postavy číšníka a jeho dcery?
- Jak je vypravěč vnímá?
- Co naznačuje, že tyto postavy mají i „jinou“ podobu?

Žáci:

- podtrhávají místa, která charakterizují číšníka a jeho dceru,
- vybírají pasáže ukazující vypravěčův vztah k těmto postavám,
- a stručně formulují jejich charakteristiku.

Metodická poznámka pro učitele

Důležité je vést žáky k tomu, aby si všimli rozdílu mezi tím, jak postavy působí navenek a jak je vnímá vypravěč.

Číšník v první ukázce vystupuje jako běžný a ochotný pracovník bistra: omlouvá se za chlad, nabízí jídlo, snaží se působit vstřícně.

Vypravěč však současně naznačuje, že tuto postavu zná i z druhého města, kde vystupuje jako mocná a nebezpečná figura. Právě tento rozpor vytváří napětí mezi běžnou realitou a skrytou vrstvou světa druhého města.

Podobně i dcera číšníka působí přátelsky, bezstarostně a civilně, zároveň však právě ona zve vypravěče do prostoru druhého města. Její zdánlivá nevinnost tak získává znepokojivý rozměr.

Učitel může během společné reflexe upozornit:

- že stejné postavy mohou v různých světech působit odlišně,
- že Ajvaz pracuje s ambivalencí a nejistotou,
- a že čtenář si postupně přestává být jistý, kterou podobu postav považovat za „skutečnou“.

Důležité je nesměřovat interpretaci k jednoznačnému vysvětlení, ale podporovat žáky v argumentaci opřené o konkrétní textová místa.

Aktivita 2 – Četba druhé ukázky: *Na věži* (15 minut)

Cílem druhé části je sledovat proměnu postav číšníka a jeho dcery ve světě druhého města a zároveň si všimnout proměny časoprostoru, atmosféry a motivu hranice mezi známým a neznámým světem.

Žáci si samostatně nebo formou hlasitého čtení přečtou druhou ukázkou. Při četbě se zaměřují především:

- na charakteristiku postav,
- na proměnu atmosféry,
- a na způsob, jakým text pracuje se světlem, tmou a prostorem.

Žáci pracují s otázkami v pracovním listu:

- Jak jsou v této ukázce charakterizovány postavy číšníka a jeho dcery?
- Čím se jejich podoba liší od první ukázky?
- Jak působí prostor a atmosféra druhého města?
- Jakou roli zde hraje motiv hranice?

Žáci:

- podtrhávají místa charakterizující postavy,
- vybírají pasáže popisující prostor a atmosféru,
- a zapisují své postřehy do tabulky v pracovním listu.

Metodická poznámka pro učitele

V této ukázce dochází k výrazné proměně atmosféry i postav. Zatímco první ukázka pracovala s běžným a relativně bezpečným prostředím bistra, zde se vypravěč pohybuje v nočním prostoru, v tichu, na hranici světla a tmy a mimo známý každodenní svět.

Důležitou roli zde hraje motiv hranice mezi světlem a tmou, známým a neznámým, bezpečím a ohrožením, prvním a druhým městem.

Učitel může upozornit, že přechod do druhého města není pouze fyzickým přesunem, ale také vstupem do prostoru nejistoty a skrytých významů.

Významný je rovněž kontrast mezi oběma podobami postav.

Dcera číšníka, která v první ukázce působila přátelsky, bezstarostně a civilně, se zde proměňuje v postavu znepokojivou a nebezpečnou. Vypravěč z ní cítí úzkost, manipulaci a ohrožení.

Podobně i číšník přestává působit jako obyčejný pracovník bistra a stává se součástí mocenské struktury druhého města.

Důležité je vést žáky k uvědomění, že:

- stejné postavy mohou existovat ve dvou různých podobách,
- hranice mezi nimi však není zcela jasná,
- a čtenář si postupně přestává být jistý, která vrstva reality je „skutečná“.

Rozšiřující interpretační úkol

Pokud čas dovolí, případně v navazující hodině, je možné více rozpracovat analýzu časoprostoru a motivu světla a tmy.

Žáci mohou sledovat:

- jak text pracuje s noční atmosférou,
- jaký význam mají světelné zdroje,
- a jak se proměňuje prostor při přechodu do druhého města.

Metodická poznámka pro učitele

Na rozdíl od první ukázky je zde prostor charakterizován temnotou, tichem, prázdnotou a pocitem ohrožení.

Motiv světla a tmy zde nefunguje pouze popisně, ale symbolicky:

- světlo může představovat orientaci a bezpečí,
- zatímco tma neznámé, nebezpečné nebo skryté vrstvy reality.

Učitel může upozornit také na izolovanost vypravěče, motiv opuštěnosti a skutečnost, že postava překračuje hranici, za níž už neplatí běžná pravidla známého světa.

Cílem aktivity není dojít k jediné interpretaci druhého města, ale ukázat, jak text prostřednictvím prostoru, světla, tmy a proměny postav vytváří pocit nejistoty a narušuje samozřejmost reality.

Reflexe (10 minut)

Cílem reflexivní fáze je porovnat úvodní představy žáků o prvním a druhém městě s podobou těchto světů v textových ukázkách a vést žáky k formulaci interpretační hypotézy týkající se dvojí perspektivy, kterou román využívá.

Reflexe probíhá:

1. individuálně,
2. ve dvojicích nebo menších skupinách,
3. a následně formou společné diskuse.

Žáci nejprve porovnávají svou úvodní tabulku z evokační fáze s poznámkami vzniklými při práci s ukázkami. Poté odpovídají na otázky v pracovním listu.

Možné otázky:

- Co z vašeho předvídání se v textu potvrdilo?
- Co bylo jiné nebo překvapivé?
- Jak autor pracuje s dvojí perspektivou?
- Jak se tato dvojí perspektiva projevuje v prostředí a v postavách?
- Čím se první a druhé město liší?
- Proč podle vás autor ukazuje svět „dvojmo“?

Metodická poznámka pro učitele

Žáci často docházejí k tomu, že druhé město není pouze „jiný prostor“, ale spíše jiný způsob vidění reality.

Během diskuse je vhodné směřovat pozornost zejména k proměně prostoru, proměně postav a narušení jistoty, co je „skutečné“.

Žáci mohou sledovat například tyto kontrasty: den / noc, světlo / tma, bezpečí / ohrožení, známé / tajemné, běžné / fantastické.

Důležité je upozornit, že stejné postavy mohou v různých situacích působit odlišně, známý prostor může skrývat jinou vrstvu reality a čtenář si postupně přestává být jistý pevností a jednoznačností světa.

Učitel může postupně otevírat interpretaci, že druhé město představuje skrytou vrstvu reality, prostor imaginace, nevědomí nebo obecně možnost nahlížet svět jinak než pouze racionálně.

Závěrečný interpretační moment

Učitel může reflexi uzavřít například touto formulací:

„Ajvazovo druhé město nemusí být jen fantastickým paralelním světem. Může představovat také jiný způsob vnímání reality — připomínku, že svět kolem nás nemusí být tak jednoznačný, pevný a srozumitelný, jak se na první pohled zdá.“

Metodická poznámka pro učitele

Cílem reflexe není dojít k jediné interpretaci románu, ale vést žáky k uvědomění, že literatura může:

- narušovat samozřejmost našeho vnímání,
- otevírat prostor imaginace,
- a ukazovat realitu z různých perspektiv.

Právě práce s dvojí perspektivou a prolínáním realistického a fantastického světa patří k důležitým rysům Ajvazovy poetiky i postmoderní literatury obecně.

Pracovní list – Prolínání prvního a druhého města – reálné kulisy Prahy a fantastické motivy

Evokace

Jak bude pravděpodobně vypadat první a druhé město? Napište co nejvíce konkrétních detailů, může být formou přídavných jmen. Jaký bude časoprostor prvního a druhého města? Jaké by mohly být postavy v prvním a druhém městě?

První město

Druhé město

Prostředí

Postavy

Textová ukázka číslo 1

Otevřely se dveře do kuchyně a objevil se v nich číšník, nesl podnos, na kterém ležely dva talíře s omeletami ozdobenými šlehačkou. Šel hned ke starým dámám, ale měl jsem pocit, že ve dveřích na zlomek vteřiny zašilhal k mému stolku. Jeho žena hned zmlkla a vstala, věnovala se veselému a hlučné skupince hostů, která právě vcházela do místnosti. Seděl jsem v bistro ještě nějaký čas, ale už na mne nepromluvila a nevšímal si mě, ani tehdy ne, když byl její manžel v kuchyni. Číšník chodil kolem mého stolku, omlouval se, že je v bistro zima, protože ústřední topení nedokáže za takového mrazu vyhrát místnost, vnutil mi jakési lepkavé kremrole, které vychvaloval jako specialitu podniku. Jaké obličejy na sebe budeme dělat, až se opět setkáme v noci? Jakými cestami, podél jakých zdí mě bude pronásledovat? K jakému trestu mě odsoudí, až mě před něj zase předvede stráž?

Zamával jsem do hloubky místnosti účtenkou; zrovna v tu chvíli se otevřely dveře a do bistra vpadla opálená dívka s černými vlnitými vlasy, v pestré sportovní kombinéze ze silonu. Když uviděla mou ruku s účtem, zavolala: „Já to vyinkasuju, mami, nemusíš sem chodit.“ „To jsi hodná, Klárko,“ ozvalo se zezadu. Dívka vzala účtenku, dlouho sčítala kávy a kremrole, spletla se a zasmála se tomu, nakonec se jí přece jenom všechno podařilo spočítat, položila účtenku přede mne na stůl. Pod sloupcem čísel bylo na papíru velkým, trochu dětským písmem napsáno: „Jestli se chcete něco dozvědět o druhém městě a něco neobyčejného uvidět, přijďte dnes ve tři hodiny v noci na ochoz zvonice chrámu svatého Mikuláše na Malé Straně. Chrám bude otevřený.“ S kamennou tváří jsem zaplatil, dívka vesele poděkovala za spropitné a odběhla dozadu k rodičům. Vyšel jsem ven a dal jsem se na cestu dolů do města.

(Michal Ajvaz: Druhé město, 2021, 8. kapitola „Bistro na Pohořelci“ s. 68–69)

Jak působí číšník a jeho dcera navenek? Co ale naznačuje, že mají i „jinou“ nebo skrytou podobu?

Textová ukázka číslo 2

Před třetí hodinou v noci jsem otevřel dveře mikulášského chrámu, prošel jsem tmavou lodí a po točitých schodech jsem vystoupil na ochoz zvonice. U zdi byly naváté vysoké závěje, také na kamenném zábradlí ležel netknutý sníh. Nade mnou se tyčil Hrad, příkré střechy Chrámu svatého Víta se bledě a snově leskly ve světle oslnivého úplňku. Obloha byla plná jasných hvězd. Hluboko dole leželo Malostranské náměstí, po jeho mírném svahu se rozlévalo špinavě žluté světlo zářivek. Náměstím projel taxík a zmizel v Tomášské ulici, pak už se nic nepohnulo.

Za chvíli se otevřela branka, která vedla ke schodišti, objevila se v ní dívka z bistra, v hustě vycpané péřové bundě; bunda byla rozepnutá, pod ní se na černém svetru zableskl perlový náhrdelník. Opřela se o kamenné zábradlí, nad jejími tmavými vlasy svítila červená světla petřínských vysílačů. [...]

Dívka ke mně přistoupila blíž a usmála se na mne: „Slíbila jsem vám, že uvidíte něco neobvyklého.“ Náhle se ke mně přitiskla ze strany, ovinula mi zezadu jednu ruku kolem krku, druhou mi položila na rameno a natáčela mě k ohbí, za kterým se ochoz ukrýval v černém stínu, šeptala mi do ucha s tlumeným smíchem: „Je to tam, tam vzadu ve stínu. Musíte jít kousek dál, ještě kousek.“ Opírala se o mne a postrkávala mě k tmavé straně ochozu, přitom se pořád pro sebe tiše smála. S bradou opřenou o mé rameno vesele říkala: „Copak, snad se nebojíte? Chtěl jste přece prozkoumat naše město. Nedá se nic dělat, s prohlídkou se musí začít na věži.“

Skutečně jsem cítil úzkost, z jejího zlého veselí, z hluboké tmy za ohbím ochozu, z tušení, že blízko číhá něco děsivého. Ale přesto jsem se vyprostil z jejího objetí, odstrčil jsem ji a šel jsem sám k hranici tmavého stínu. Měla koneckonců pravdu, vydal jsem se na průzkumnou výpravu do druhého města. Slyšel jsem za sebou tichý smích. Došel jsem k rozhraní míst osvětlených měsíčním světlem a neproniknutelné tmy. Così se ve tmě zvedlo ze sněhu a dopadlo na mne.

Těžké studené tělo bez rukou a nohou mě srazilo na sněh, lehlo si na mne a drtilo mě svou vahou. Uviděl jsem nad sebou hlavu žraloka, s malýma zlýma očkama po stranách, v rozevřené tlamě se v měsíčním světle zableskly bělostné zuby. Marně jsem se pokoušel žraloka setřást. Chňapl po mém rameni, ale podařilo se mi před jeho zuby ucuknout, a tak mi utrl jenom kus límce. Mlčky jsme spolu zápasili na sněhu, do očí mi svítil oslnivý měsíc. V podkroví jednoho domu pode mnou se rozsvítilo okno, viděl jsem, jak nějaký nespavec v pyžamu jde do kuchyně a zase zpět, volal jsem o pomoc, ale nikdo kromě žraloka a zlé dívky mě neslyšel. Za chvíli světlo zhaslo.

Dívka ke mně po špičkách přistoupila blíž, sklonila se nade mnou, až se její náhrdelník lehce dotkl mého čela, tichým, téměř konejšivým hlasem mi říkala: „Celý život ses díval na svět přes chladná skla, miloval jsi okna kaváren a vlaků, zasklené terasy horských domů. Víme toho o tobě hodně. Za skly ses cítil bezpečně, proč jsi opouštěl svůj úkryt, proč ses vydal na cestu do džungle? Ve Slavii jen málokdy přepadne hosta žralok. Proč ses vypravil sám do cizího města, kde o tebe nikdo nestojí? Teď žralok bude kutálet tvou ukousnutou hlavu okolo ochozu věže a malé děti se o tobě v našich školách budou učit říkanky a rozpočítadla.“

Otevřela se branka a objevil se v ní číšník, dívka se pomalu narovnala a ustoupila stranou, aby se mohl podívat na stav zápasu. Číšník se usmál a spokojeně přikývl. Dívka mě nechala být, šla ke svému otci, ten ji objal a políbil na tvář. Viděl jsem zespodu siluety jejich těl tisknoucích se k sobě před hvězdnou oblohou. Zařekl jsem se, že jestli se mi nějakým zázrakem podaří sestoupit z věže, už nikdy se od číšníka nenechám přemluvit, abych si koupil jeho kremroli. Potom vzal číšník dceru za ruku a oba zmizeli v temném otvoru otevřené branky. Zůstal jsem se žralokem sám na ochozu věže nad spícím městem.

(Michal Ajvaz: Druhé město, 2021, 9. kapitola „Na věži“, s. 68–69)

Jak jsou charakterizovány postavy číšníka a jeho dcery v druhé ukázce?

Jak působí prostor druhého města? Najděte místa, kde text pracuje se světlem a tmou, s pocitem nebezpečí nebo s překročením hranice mezi známým a neznámým světem.

Jak se liší situace z prvního a druhého města v románu? Do tabulky zapisujte konkrétní znaky prostředí a postav.

	První město	Druhé město
Prostředí		

Postavy

Reflexe

Co z tvého předvídání na začátku se v textové ukázce potvrdilo? Co bylo rozdílné?

Jak autor ukazuje rozdíl mezi prvním a druhým městem?

Doplňte konkrétní znaky, obrazy nebo situace z textu.

První město

Druhé město

Prostředí

Postavy

Atmosféra

Možné doplňující otázky

Ve kterých chvílích si čtenář přestává být jistý, co je ještě běžná realita a co už patří druhému městu?

Proč podle vás autor ukazuje svět „dvojmo“?

Co může druhé město symbolizovat?
